

Forum Deelsector Zuivel 13.10.2025

Vlaamse landbouwvisie 2030-2050

ONTWERPVERSLAG

- Deel 1 – Deelnemers, programma en methodiek – p.2
- Deel 2 – DESTEP-SWOT oefening: overzichtstabellen – p.6
- Deel 3 – Thematische synthese van de collectieve reflectie – p. 25

■ Deel 1: Procesprincipes – deelnemers; programma en opbouw verslag.

Deelnemers

Aanwezig

- **Experten**

Thibaut Boddez (bio landbouwer), Esmeralda Borgo (Voedsel Anders), Sofie Bracke (BBL), Lien Callewaert (BCZ), Femke De Vis (Danone), Katrien D'Hooghe (BFA), Jelle Goossens (Rikolto), Geert Hanssens (Colruyt Group/Comeos), Annick Janssens (VLAM), Stijn Leestmans (Natuurpunt), Sofie Lietaer (landbouwer), Benedikt Sas (MCC), Roel Vaes (Boerenbond), Sabina Vandeweyer (landbouwer), Wout Van Looveren (landbouwer), Ingeborg Van Wonterghem (Milcobel), Hans Verstreken (Fedagrim).

Deelnemende landbouwers zijn afgevaardigd via ABS, Bioforum, Boerenbond, FERM, Groene Kring.

- **Opdrachtteam**

Guido Van Huylenbroeck (Opdrachthouder),
Koen Carels, Pieter De Graef, Katrien Penne (SALV-secretariaat).

De opdrachthouder is aangesteld door Minister van Landbouw Jo Brouns. Hij wordt in zijn opdracht bijgestaan door het SALV-secretariaat ter waarde van 1VTE. De opdrachthouder betreft zowel SALV-ledenorganisaties als organisaties en deelnemers daarbuiten.

- **Methodologische ondersteuning**

Lotte Verplancke (Stichting Innovatie & Arbeid)

Verontschuldigd

Peter Bauwens (landbouwer), Hendrik Van Den Haute (landbouwer), Jonas Vereertbrugghen (landbouwer).

Programma en opbouw verslag

Dagprogramma Forum Deelsector Zuivel
Opdrachthouder – Em. Prof. Guido Van Huylenbroeck
Introductie, opzet en methodiek
Opdrachtteam – Pieter De Graef, SALV

Blik op de kenmerken van de zuivelsector in Vlaanderen
Kader van de beleidsrandvoorwaarden

Keynote speaker – Lien Callewaert, BZC

Blik op de toekomst van de sector

Sessie 1 en Sessie 2

- DESTEP - Demografisch, Economisch, Sociaal-cultureel, Technologisch, Ecologisch, Politiek-juridisch perspectief
- SWOT/DESTEP - Deeltafels vanuit 6 perspectieven op toekomstige uitdagingen (trends en externe factoren van buitenaf) die de sector in de toekomst zullen beïnvloeden, evenals op hoe de sector, gegeven zijn sterktes en zwaktes, die toekomstige uitdagingen kan tegemoet treden.

Sessie 3

- Round up drijvende krachten en kritieke onzekerheden
- Reflectie en prioritisering

Na een introductie omtrent opzet en methodiek door opdrachthouder Prof. Em. Guido Van Huylenbroeck, de sectorpresentaties van Pieter De Graef (SALV/opdrachtteam) en keynote speaker Lien Callewaert (BCZ), werd samen met de deelnemers in drie sessies getracht de drijvende krachten inzake de evolutie van de sector naar 2050 uit te klaren.

De inleidende presentaties zijn opgenomen op de overzichtspagina van de SALV-website:

<https://www.salv.be/salv/pagina/overzicht-fora-deelsectoren>

De deelnemers zijn aan de slag gegaan met de grote uitdagingen (opportunities en bedreigen) die extern op de sector afkomen. Er werden gedachten uitgewisseld over hoe de sector, met zijn sterktes en zwaktes, de toekomstige uitdagingen kan tegemoet treden. Daarbij is in de mate van het mogelijke rekening gehouden met de reeds besliste en gekende randvoorwaarden tot en met 2050. De toekomsttoefening werd bekeken vanuit demografisch, economisch, sociaal-cultureel, technologisch, ecologisch en politiek-juridisch perspectief (DESTEP).

Deze blik op 2050 in drie sessies mondde uit in een gezamenlijke reflectie en prioritering, omtrent de drijvende krachten en kritieke onzekerheden voor de toekomst van de sector.

De overzichtstabellen van de genoteerde boodschappen per deeltafel voor de zes DESTEP-perspectieven zijn opgenomen in **Deel 2** van dit verslag. De thematische synthese van de collectieve reflectie is weergegeven in **Deel 3** van dit verslag.

Procesprincipes

Het Forum Zuivelsector is het eerste in een reeks van acht fora met deelsectoren in het kader van de opmaak van de Vlaamse landbouwvisie 2030–2050. Deze deelfora vormen de tweede fase in

een breder traject van de visievorming (zie ook <https://www.salv.be/salv/pagina/vlaamse-landbouwvisie-2030-2050>).

Daarbij wordt zorggedragen voor volgende procesprincipes:

➤ **Inclusief en ketenbreed**

Voor de uitwerking van de landbouwvisie Vlaanderen 2030-2050 wordt de brede agrovoedingsketen evenals het middenveld via de SALV (17 ledenorganisaties) betrokken. Extra accenten worden daarbij gelegd door te waken over deelname vanuit verenigingen van jonge landbouwers, NGO's, VLAM-sectorgroepen, en desgevallend specifieke expertisecentra (bv. wetenschappelijke hoek).

➤ **Uniek proces**

De visie krijgt bottom-up vorm met en voor land- en tuinbouwers (rechtstreekse betrokkenheid).

De methodiek van de visie-opbouw vertrekt vanuit de verwachtingen van de verwerkende industrie op vlak van toekomstige (2030-2050) vraag en afzet.

Uitgangspunt is een visie op toekomstige landbouw te ontwikkelen gegeven grenzen die vastliggen door flankerend beleid (klimaat, natuur, milieu, ...) waarbij landbouw maximaal zijn rol kan spelen binnen deze grenzen.

De combinatie DESTEP-SWOT methodiek zorgt ervoor dat vanuit de grote trendbewegingen op vlak van demografie, economie, sociaal-cultureel, technologie, ecologie en politiek-juridisch perspectief, wordt nagegaan wat er extern op de sector inwerkt (als opportuniteit en als bedreiging) om vervolgens te bevragen hoe de land- en tuinbouwsector daarop kan anticiperen (vanuit zijn sterktes en zwaktes), en wat er daarvoor nodig is (i.e. de kiem om beleid op te richten).

➤ **Iteratief en lerend**

Het eindproduct van dit proces ligt niet bij voorbaat vast.

De opbouw van een landbouwvisie 2030-2050 voor Vlaanderen gebeurt in verschillende fasen via consultatie van stakeholders, de organisatie van een breed startforum, acht verschillende fora met deelsectoren landbouw, en een fase van aggregatie en feedback.

Er is ruimte voorzien voor tussentijdse evaluatie en desgevallende bijstellingen van de procesmethodiek en -aanpak.

➤ **Visie steunt op een kwalitatieve benadering**

De visieoefening is uitdrukkelijk geen kwantitatieve studie naar de beschikbare ruimte voor teelten en activiteiten, maar een kwalitatieve benadering waarbij nagegaan wordt hoe binnen gegeven integrale ecologische randvoorwaarden, zoals vastgelegd in besliste wetgeving en reguleringen en rekening houdend met plausibele ontwikkelingen op vlak van consumptie, handel, technologie en maatschappelijke veranderingen, de sector zal evolueren naar 2050 toe.

■ Deel 2 – DESTEP-SWOT oefening: overzichtstabellen

Fundament opbouw sessies

DESTEP

- Demografisch
- Economisch
- Sociaal-cultureel
- Technologisch
- Ecologisch
- Politiek-juridisch

SWOT

- Externe factoren
 - Opportuiniteiten
 - Bedreigingen
- Interne factoren
 - Sterktes
 - Zwaktes

Sociaal-culturele factoren

Technologische versnelling

- Consumentenvoorkeuren
- Dieetwijzigingen
- Maatschappelijke waardering
- Multifunctionaliteit platteland
- Gezondheid en welzijn
- ...
- Digitalisering
- Biotechnologie
- Technologische innovatie
- Innovatie productiesystemen (agro-ecologie)
- Productinnovatie (nieuwe teelten)
- Opleiding, vorming, kenniscentra

Demografische ontwikkelingen

Economische factoren

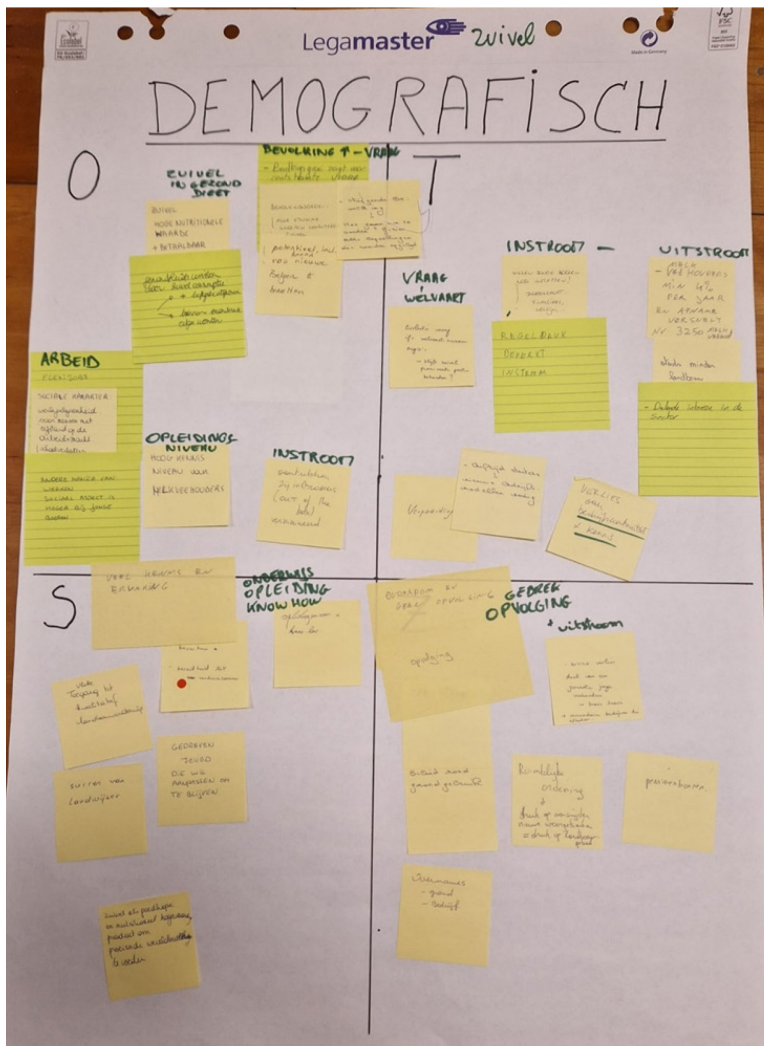
- Evolutie bevolking (10 miljard in 2050)
- Verstedelijking
- Vergrijzing
- Migratie en diversificatie bevolking
-
- Globalisering
- Handelsstromen
- Markt- en ketendynamiek
- Financiële markten
- Grondmarkt
-

Ecologische factoren

Politiek-juridische beleidsfactoren

- Klimaatverandering
- Biodiversiteit
- Schaarste aan hulpbronnen (bodem, water, lucht)
- Milieuvuiling
- Duurzaamheid
- Circulariteit
-
- Geopolitieke situatie
- Internationale samenwerking
- Beleid en regelgeving 2050
- Institutionele verandering en rechtszekerheid
-

Demografische ontwikkelingen

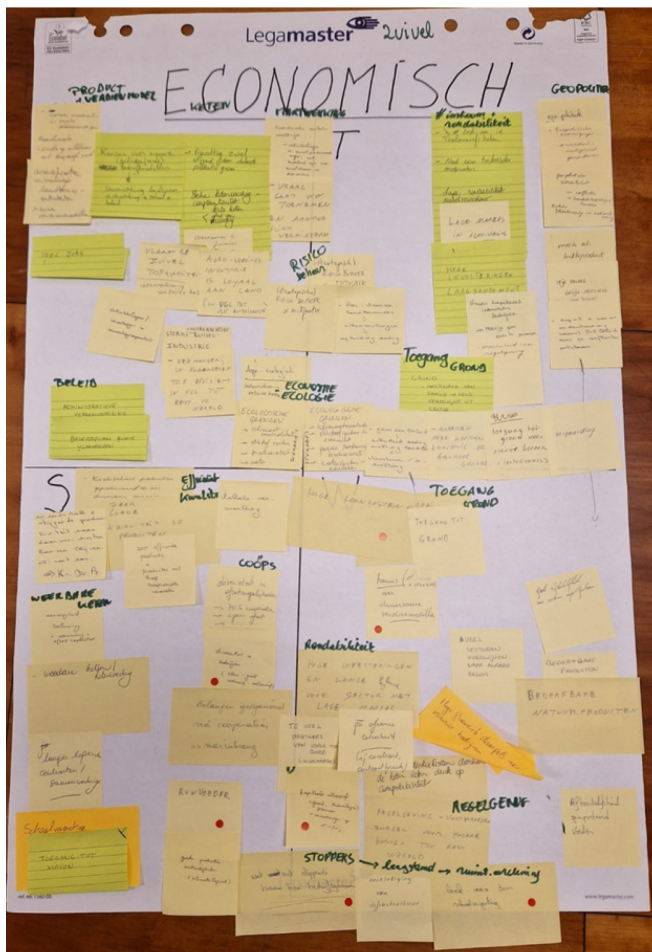

Samenvatting boodschappen deelnemers

Opportunities (external factors)	Threats (external factors)
Evolution of population (10 billion in 2050) Expected population growth leads to a continuous increasing demand for dairy. Dairy fits in a healthy diet (high nutritional value and affordable). Work opportunities within the sector (in this way also connection with agriculture, work opportunity for people with distance to the labor market (school leavers), ...	Evolution of population (10 billion in 2050) Evolution of the demand in function of the well-being level: will dairy remain a prominent place?

Vergrijzing Impact consumptie: gezondheidswinsten door zuivelconsumptie (onderscheid volgens leeftijdscategorieën).	Vergrijzing Impact landbouwpopulatie: dalende interesse in bedrijfsovernames, verlies aan bedrijfscontinuïteit en kennis/knowhow.
Migratie en diversificatie bevolking Alle bevolkingsgroepen consumeren zuivel, waarbij nog meer dan vandaag kan ingezet worden op de bediening van nieuwe consumentengroepen (o.a. aanboren van hun kennis).	
Instroom Hoog opleidingsniveau van melkveehouders. Aantrekken van zij-instromers (out of the box, vernieuwende bedrijfsvormen).	Instroom Willen jonge boeren nog wel beginnen? Er zijn problemen met betrekking tot financiële en mentale draagkracht, regeldruk, ...

Sterktes (interne factoren)	Zwaktes (interne factoren)
Evolutie bevolking (10 miljard in 2050) Zuivel als goedkope en nutritioneel hoogwaardig product om groeiende wereldbevolking te voeden.	Vergrijzing Gebrek aan opvolging en uitstroom: risico op het verlies van een generatie jonge veehouders, wat leidt tot kennisdrift en het afhaken van secundaire verwerkingsbedrijven.
Melkveehouders Veel kennis en ervaring, hoog opleidingsniveau en knowhow. Vlotte toegang tot kwalitatief landbouwonderwijs (voor zowel gangbare als biologische productiewijzen). Gedrevenheid bij jonge boeren om te blijven boeren en bereidheid tot verduurzamen.	Instroom Overnames zijn zeer kapitaalintensief (grond + bedrijf).

Samenvatting boodschappen deelnemers

Opportunities (external factors)	Threats (external factors)
Globalisering/ handelsstromen Economische evolutie wereldwijd: ontwikkelingen in zuivelproducerende regio's zal bepalend zijn voor zuivelstromen en prijsvorming. De vraag zal vermoedelijk toenemen en het aanbod verminderen.	Globalisering/ handelsstromen Geopolitieke ontwikkelingen (multipolariteit, spanningen, instabiliteit, ...) houden een bedreiging in voor de export. Nauwgezette opvolging en voorbereid crisisbeheer vanuit de overheid is nodig. Een gelijk speelveld wordt onvoldoende gewaarborgd.

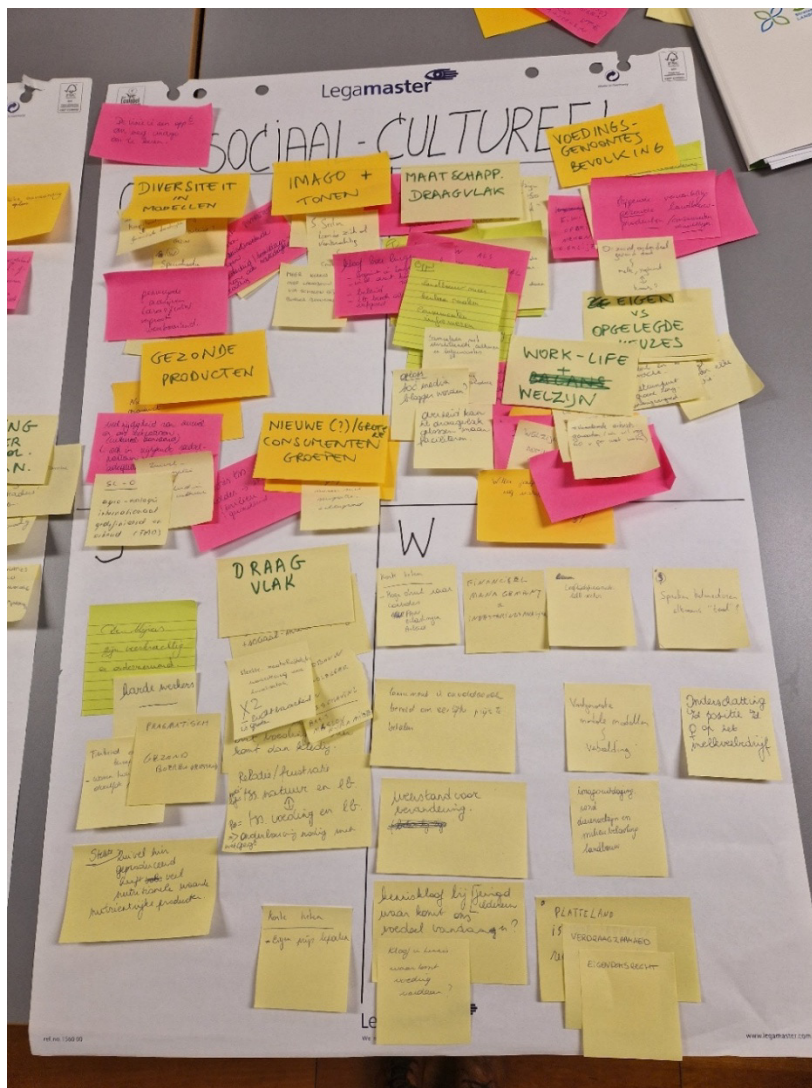
Markt- en ketendynamiek Sterke ketenwerking en complementariteit met korte keten: kansen om daarop verder te werken met nieuwe (gediversifieerde) bedrijfsmodellen. Sterke, veerkrachtige zuivelindustrie met een efficiënte melkveehouderij die topkwaliteit levert.	Markt- en ketendynamiek Bepaalde externe kosten worden niet meegetrekt in de productprijs. Hier staat de burger-consumenten-paradox mee in verband: is de consument bereid te betalen wat als burger wordt verwacht? Dalende aantal bedrijven in de toeleveringsketen.
Financiële markten Prijszetting zuivel is stijgend door dalende productiegroei.	
Bedrijfsstructuur Inzetten op melkstromen met toegevoegde waarde en daarop inspelen met nieuwe verdienmodellen (o.a. diversificatie, verbreding...). Belang van (strategisch) risicobeheer en -mitigatie.	Bedrijfsstructuur Lage rendabiliteit (binnen melkveehouderij en doorheen de keten) en steeds kapitaalintensievere bedrijfsvoering (hoge investeringen), wat een element is binnen de overnameproblematiek.
Grond Belang van rechtszekere toegang tot voldoende en betaalbare landbouwgrond (o.a. belang van ruimtelijke ordening, problematiek van vertuining/verpaarding).	Grond Druk vanwege andere gebruiksfuncties op landbouwgrond (o.a. problematiek van vertuining/verpaarding, nabijheid natuur).
Economie - Ecologie Productieontwikkeling binnen de gestelde ecologische grenzen (o.a. klimaatneutraliteit, stikstofcyclus in evenwicht, biodiversiteit in goede toestand, watercyclus in evenwicht...).	

Sterktes (interne factoren)	Zwaktes (interne factoren)
Markt- en ketendynamiek Aanwezigheid van toelevering en verwerking (afzetcapaciteit), gekenmerkt door langdurige	Markt- en ketendynamiek Bederfbare producten. Ondanks vaak langdurige samenwerking, geen garantie op afnamezekerheid (contractbreuk).

samenwerking met melkveehouders (langlopende contracten).	
Bedrijfsstructuur Efficiënte productie van kwalitatieve melk, geproduceerd op een duurzame manier in internationaal perspectief. Sterke productiviteit. Kansen daartoe ook in de toekomst blijven benutten (vb. soort ras). Diversiteit in melkveebedrijven (klein – groot, intensief – extensief) en samenwerking in co-operaties. Goede productieomstandigheden (o.a. teelt van kwalitatief ruwvoer) en goede ligging van Vlaanderen (toegang tot haven en nabijheid van een grote consumentenmarkt).	Bedrijfsstructuur Lage rendabiliteit met kapitaalsintensieve bedrijfsvoering (hoge investeringen, lange terugverdiertijden, lock-ins). Regelgeving en productievoorwaarden zorgen voor hogere productiekosten ten opzichte van elders in de wereld. Afhankelijkheid van externe inputfactoren (weliswaar wordt 85% van de grondstoffen in de EU geteeld).
	Grond Wat met de bedrijfsgebouwen van stoppende boeren?

Sociaal-culturele factoren

Samenvatting boodschappen deelnemers

Opportunities (externe factoren)	Bedreigingen (externe factoren)
Consumentenvoorkeuren en wijzigende dieten Zuivel is sterk cultureel ingebed en blijft symbool staan voor gezonde, voedzame voeding (melk, yoghurt).	Consumentenvoorkeuren en wijzigende dieten Eiwitshift en veranderende eetgewoonten zetten de vanzelfsprekende plaats van dierlijke zuivel onder druk.

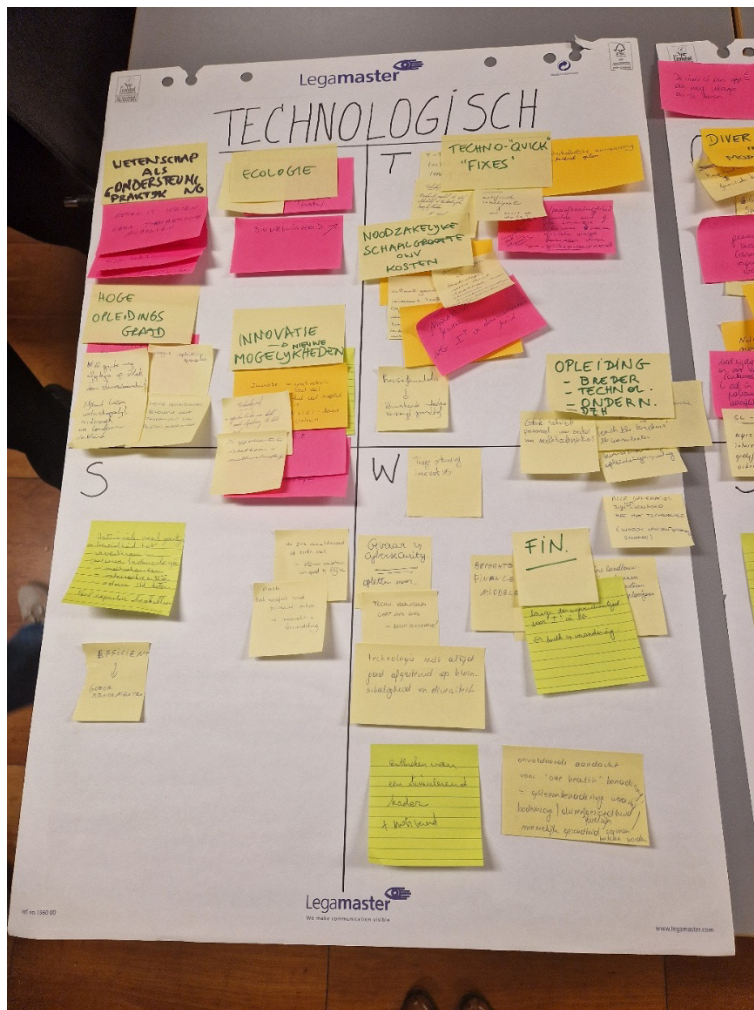
Toenemende aandacht voor lokale en authentieke voeding creëert kansen voor 'zuivel van hier'. Nieuwe consumentengroepen (diverse en groeiende bevolking) bieden potentieel voor nieuwe productvormen en markten.	Onzekerheid over toekomstige maatschappelijke normen rond voeding en dierenwelzijn. Beperkte bereidheid van consumenten om een eerlijke prijs te betalen voor zuivelproducten.
Maatschappelijke waardering Breed maatschappelijk draagvlak voor voeding van lokale oorsprong; zuivel is zichtbaar en herkenbaar. Toenemende openheid van de sector naar samenleving via communicatie, educatie en korte keten. Agro-ecologie biedt een gedeelde taal om duurzaamheid en maatschappelijke verwachtingen te verbinden. Zuivelsector heeft intrinsieke troeven (grasland, zichtbare dieren, zorg voor diergezondheid) om dierenwelzijn geloofwaardig te onderbouwen.	Maatschappelijke waardering Groeiende kloof tussen boer en burger, die al start bij jeugd en onderwijs. Polarisatie rond landbouw, milieu en dierenwelzijn kan het draagvlak snel doen kantelen. Afkalvend respect voor landbouwarbeid en fysieke arbeid.
Multifunctionaliteit platteland Coöperaties, korte keten en zorgboerderijen versterken het sociaal weefsel en de lokale verankering. Zuivelbedrijven kunnen bijdragen aan zorg, educatie en verbinding tussen stad en platteland.	Multifunctionaliteit platteland Verwachtingen rond multifunctionaliteit worden soms als opgelegd ervaren. Overbelasting door bijkomende maatschappelijke rollen zonder passende vergoeding.
Gezondheid en welzijn Toenemende aandacht voor mentaal welzijn van landbouwers maakt problemen bespreekbaar. Erkenning van zuivel als nutritioneel waardevol product in gezondheidsdebatten. Zuivel kan gepositioneerd worden binnen een One Health-logica: samenhang tussen	Gezondheid en welzijn Hoge werkdruk en 24/7-karakter van melkveehouderij botsen met veranderende arbeidsnormen. Jonge generatie hecht meer belang aan werk-privébalans, wat instroom (mede) bemoeilijkt. Gebrek aan rechtszekerheid en administratieve druk tasten het welzijn aan.

diergezondheid, humane gezondheid en ecosysteemgezondheid.	Versmalde gezondheidsdebatten (bv. enkel focus op emissies of dierlijke productie) ondermijnen integrale One Health-benadering.
Andere Diversiteit aan bedrijfsmodellen (familiaal, gemengd, korte keten) verhoogt veerkracht en voedselzekerheid. Fierheid op het beroep en ondernemerschap bij blijvende landbouwers.	Andere Vergrijzing en beperkte instroom van jonge landbouwers. Geringe zichtbaarheid van de rol van vrouwen op melkveebedrijven.

Sterktes (interne factoren)	Zwaktes (interne factoren)
Consumentenvoorkeuren en wijzigende diëten Zuivelconsumptie sterk verankerd in Vlaamse eetcultuur. Producten met hoge nutritionele waarde en veelzijdige toepassingen.	Consumentenvoorkeuren en wijzigende diëten Beperkte invloed van producenten op prijszetting en consumentenverwachtingen. Moeilijke positionering in het debat rond eiwitshift.
Maatschappelijke waardering Sterk maatschappelijk draagvlak voor voeding van hier. Zichtbaarheid van melkveehouderij in het landschap versterkt herkenbaarheid. Praktijkkennis en zorg voor dierenwelzijn en -gezondheid zijn sterk aanwezig op melkveebedrijven.	Maatschappelijke waardering Kenniskloof bij burger en jeugd over landbouw en voedselproductie. Beperkte waardering voor de complexiteit en kost van landbouwpraktijken. Sectorverhaal rond dierenwelzijn raakt onvoldoende tot bij burger en beleidsniveau; defensieve communicatie.
Multifunctionaliteit platteland Sterk lokaal netwerk en sociale inbedding via coöperaties en korte keten.	Multifunctionaliteit platteland Multifunctionaliteit vraagt extra competenties en tijd, wat de kerntaak onder druk zet.
Gezondheid en welzijn	Gezondheid en welzijn

Veerkrachtige sector met gezond boerenverstand en ondernemingszin.	Hoge werkdruk, beperkte work-life balance en mentale belasting.
Andere Diversiteit in bedrijfsvoering en gezinsmodellen.	Andere Erkenning van genderrollen en opvolging binnen bedrijven.

🤖 Technologische versnelling

Samenvatting boodschappen deelnemers

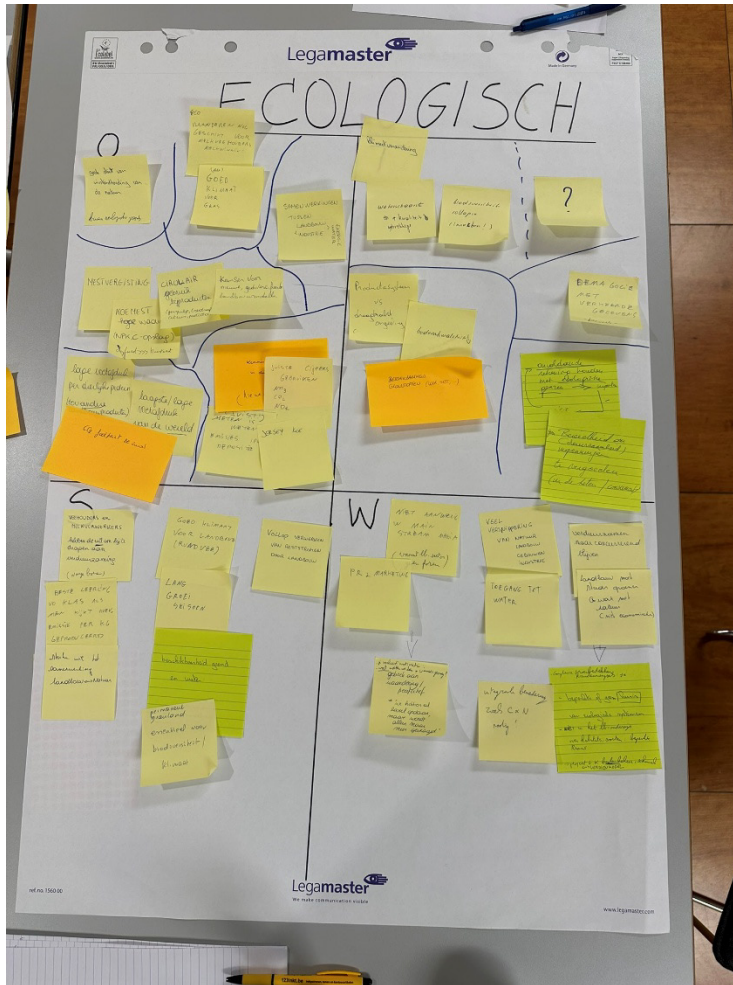
Opportunities (external factors)	Threats (external factors)
Digitalisering Data-driven work ('measure = know') improves business management, efficiency and transparency. AI, sensors and automation support work efficiency and work-life balance.	Digitalisering Uncertainty around data ownership and use of business data. Risk that digital monitoring evolves from learning instrument to control instrument. Cybersecurity risks and dependence on external technology- and data providers.

Biotechnologie Nieuwe biotechnologische toepassingen kunnen efficiëntie, diergezondheid en duurzaamheid ondersteunen. Wetenschappelijke vooruitgang creëert perspectieven voor robuustere productiesystemen.	Biotechnologie Trage erkenning en toelating van innovaties binnen het regelgevend kader. Onzekerheid over maatschappelijke aanvaarding en exportimplicaties.
Technologische innovatie Automatisering (bv. melkrobots) verhoogt aantrekkelijkheid van het beroep en ondersteunt opvolging. Technologie kan emissies, energiegebruik en arbeidsdruk verminderen.	Technologische innovatie Hoge investeringskosten en lange terugverdientijden. Schaaldruk: technologie is vaak enkel rendabel bij grotere bedrijven. Lock-in door dure, weinig flexibele oplossingen.
Innovatie productiesystemen Technologie kan kringlooplandbouw, precisiebemesting, emissiemetingen en groene energie ondersteunen. Toenemende wetenschappelijke aandacht voor agro-ecologie biedt kansen voor combinatie technologie-ecologie.	Innovatie productiesystemen Technofix-risico: focus op end-of-pipe-oplossingen zonder systeemverandering. Spanningen tussen technologische oplossingen en agro-ecologische principes.
Productinnovatie Technologische ontwikkelingen in verwerking en fermentatie openen nieuwe marktkansen.	Productinnovatie Precisiefermentatie en alternatieve eiwitten kunnen klassieke zuivelgrondstoffen onder druk zetten.
Opleiding, vorming, kenniscentra Hoog opleidingsniveau en sterke kennisbasis maken snelle adoptie van technologie mogelijk. Sterke kenniscentra, praktijkonderzoek en ketensamenwerking ondersteunen innovatie.	Opleiding, vorming, kenniscentra Niet alle generaties zijn even technologisch vaardig. Tekort aan technisch geschoold personeel (melktechniekers, adviseurs). Opleidingen dreigen onvoldoende breed te worden (technologie, ondernemerschap, duurzaamheid).
Andere	Andere

Vlaanderen beschikt over een sterk innovatief netwerk en internationale reputatie als kennisregio.	Onvoldoende stimulerend en richtinggevend beleidskader.
--	---

Sterktes (interne factoren)	Zwaktes (interne factoren)
Digitalisering Hoog absorptievermogen voor nieuwe technologie bij melkveehouders. Nauwe samenwerking tussen onderzoek en praktijk.	Digitalisering Digitale vaardigheden niet gelijk verdeeld over bedrijven en generaties.
Biotechnologie Sterke wetenschappelijke onderbouw en praktijkervaring.	Biotechnologie Afhankelijkheid van externe erkenning en regelgeving.
Technologische innovatie Grote bereidheid tot investeren en sterke innovatiecultuur.	Technologische innovatie Technologie niet altijd afgestemd op kleinschalige of diverse bedrijfsmodellen. Druk om te investeren, ook wanneer dit economisch moeilijk haalbaar is.
Innovatie productiesystemen (agro-ecologie) Ervaring met duurzaamheidstechnieken, emissiemetingen en groene energie.	Innovatie productiesystemen (agro-ecologie) Gebrek aan integrale beoordelingskaders die systeeminnovatie belonen.
Productinnovatie Aanwezigheid van verwerkende industrie en kennis over zuivelinnovatie.	Productinnovatie Onzekerheid over marktaanvaarding en economische haalbaarheid.
Opleiding, vorming, kenniscentra Toegankelijke kenniscentra en sterk praktijkgericht onderzoek.	Opleiding, vorming, kenniscentra Opleidingen en begeleiding sluiten niet altijd aan bij snelle technologische evolutie.
Andere Sterk innovatie-ecosysteem en internationale uitstraling.	Andere Trage erkennings- en toelatingsprocedures.

Ecologische factoren

Samenvatting boodschappen deelnemers

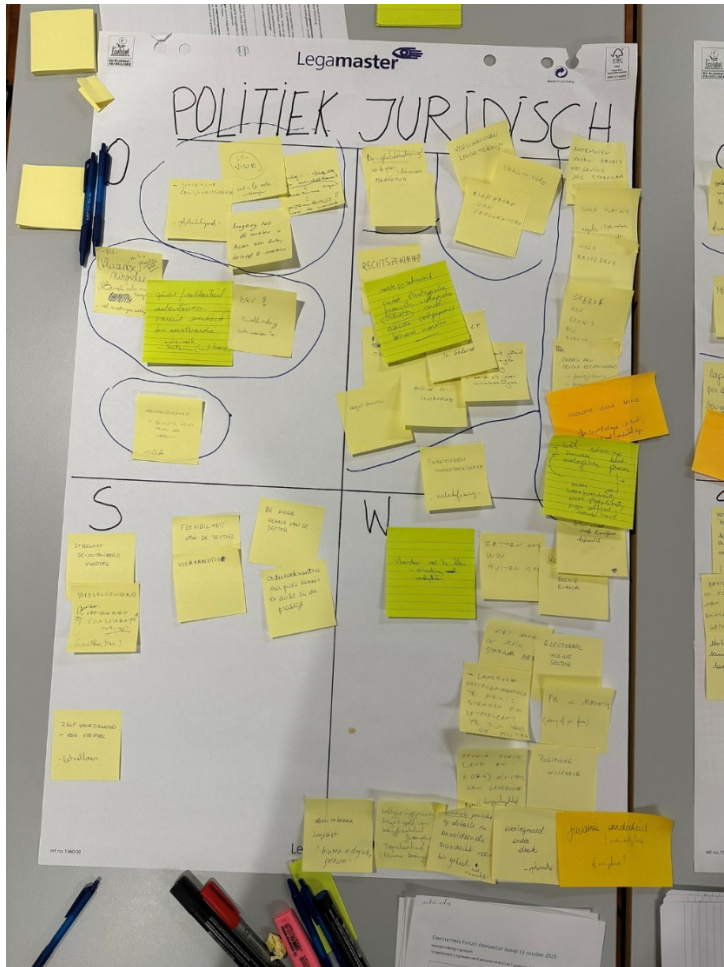
Opportunities (externe factoren)	Bedreigingen (externe factoren)
Klimaatverandering Goed klimaat voor rundvee, voor melkveehouderij hier, voor gras.	Klimaatverandering Waterschaarste, gebrekkige waterkwaliteit.
Biodiversiteit Goede staat van instandhouding van de natuur. Binnen ecologische grenzen.	Biodiversiteit Biodiversiteitscollapse. Onvoldoende rekening houden met ecologische grenzen: veebezetting is knelpunt.

Permanent grasland is essentieel voor biodiversiteit.	
Schaarste aan hulpbronnen (bodem, water, lucht) Vlaanderen is geschikt voor melkveehouderij, goede groeiomstandigheden voor gras. Beschikbaarheid van grond en water voor melkveehouderij. Geschikt en lang groeiseizoen.	Schaarste aan hulpbronnen (bodem, water, lucht) Verlies bodemkwaliteit. Beschikbaarheid grondstoffen.
Milieuvervuiling Meten is weten. Juiste cijfers gebruiken.	Milieuvervuiling Demagogie met verkeerde gegevens (politiek discours).
Duurzaamheid Bereidheid om (duurzaamheids)inspanningen te vergoeden in de keten/consument.	Duurzaamheid Onbalans tussen productiesysteem en draagkracht omgeving.
Circulariteit Samenwerking tussen landbouwers en industrie op vlak van energie, water. Mestvergisting, circulair gebruik bijproducten, kansen voor nieuwe gediversifieerde landbouwmodellen.	Andere Known én unknown unknowns.

Sterktes (interne factoren)	Zwaktes (interne factoren)
Klimaatverandering Lage CO2-footprint van Belgische zuivel, bij de laagste ter wereld.	
Biodiversiteit Sterke wil en wens tot samenwerking tussen landbouw en natuur, niet in het minst bij jonge boeren.	Biodiversiteit Landbouwsector is niet aanwezig in mainstream media, geen duiding vanuit landbouwhoek.

	Beperkte tot geen kennis van ecologische systemen: komt niet aan bod in het landbouwon-derwijs (wat zijn habitats, wat zijn soorten...).
Milieuvervuiling We zijn nu al de beste leerling van de klas als je kijkt naar hoeveelheid emissie/kg geproduceerd.	
Duurzaamheid Veehouders en melkverwerkers hebben de WIL om bij te dragen tot verduurzaming, ...	Duurzaamheid ... maar weten niet wat ze moeten doen en wanneer het genoeg is. Er zijn vanuit de sector al veel inspanningen gedaan, en er wordt al-maar meer gevraagd. Weten niet hoe je én moet verduurzamen én concurrerend moet blijven. Ontbreken van eigen PR en marketing.
Circulariteit Verwerken van reststromen door landbouw-sector nu al volop.	

⚖️ Politiek-juridische beleidsfactoren

Samenvatting boodschappen deelnemers

Opportunities (externe factoren)	Bedreigingen (externe factoren)
	Geopolitieke situatie België is louter een stip op de wereldkaart. Zowel de-globalisering als Mercosur-akkoord.
Beleid en regelgeving Voedselzekerheid: bewuste keuze maken voor landbouw (Open Strategische Autonomie). Goed uitgewerkt BRV: landbouwsector weet waaraan en waartoe.	Beleid en regelgeving Goldplating: regels en wetgeving worden vaak nog strakker gemaakt dan vereist vanuit EU. Hoge regeldruk.

Ontwikkelen van een LT-visie, want LT is wat investeringen in landbouwsector vereist.	Gebrek aan kennis bij de overheid over de sector. Gebrek aan gezond boerenverstand (bij overheid) Incoherent beleid + te veel op details i.p.v. aandacht voor het geheel. Economie vs. beleid, cfr moeilijkheden eiwittransitie.
Institutionele verandering en rechtszekerheid Respecteren juridische gelijkheidsbeginsel. Toegang tot de rechter = kans om beter beleid te maken. Ontwikkelen langetermijnvisie.	Institutionele verandering en rechtszekerheid Nood aan langetermijnvergunningen i.p.v. blokkeren van vergunningen. Rechtsonzekerheid, omdat strategische prioriteiten (omgeving) onvoldoende vastgepakt en beheerd worden. Eigen overlegmodel staat onder druk, meer en meer polarisatie. Onvoldoende financiering onderzoekscentra.
Niet product gebonden ondersteuningsinstrumenten EU en Vlaamse structurele subsidies m.h.o. transitiepad voor de sector want veel investeringen nodig. Substantiële ondersteuning vanuit overheid, bijvoorbeeld eiwittransitie via onderzoek en keten.	

Sterktes (interne factoren)	Zwaktes (interne factoren)
Geopolitieke situatie Nu strengst gecontroleerde voedsel: topkwaliteit. Relatief zelfvoorzienend en betaalbare voedselproductie.	Geopolitieke situatie Vlaanderen te klein t.o.v. wereldspelers. Ons beleid wordt Europees bepaald.

	Beleid en regelgeving Electoraal kleine sector. Landbouw vertegenwoordigt te weinig stemmen om interessant te zijn voor politiek.
Institutionele verandering en rechtszekerheid Sector is flexibel en veerkrachtig. Onderzoekscentra met grote kennis en dicht bij de praktijk. Consument (hier) heeft vertrouwen in voedsel van hier (voedselveiligheid!).	Institutionele verandering en rechtszekerheid BE is klein land en 3 (of meer) ministers bevoegd voor landbouw: bv. VL heeft nu eigen dierenwelzijnslabel.

■ Deel 3 – Thematische synthese van de collectieve reflectie

Inleiding

In sessie 3 van het Forum Deelsector Zuivel werden de bevindingen uit de DESTEP-SWOT-oefening samengebracht en verdiept. De deelnemers reflecteerden, vanuit uiteenlopende achtergronden (actieve landbouwer, agrovoedingsketen of middenveld) over de factoren die de toekomst van de Vlaamse zuivelsector richting 2050 het sterkst zullen beïnvloeden. Centraal stonden drie vragen:

- Welke **drijvende krachten** zijn bepalend voor de verdere evolutie van de sector,
- Waar liggen de **kritische onzekerheden**,
- En welke **knelpunten** stellen zich voor de uitwerking van een Vlaamse landbouwvisie 2030–2050.

De synthese hieronder is thematisch opgebouwd volgens de zes DESTEP-dimensies. Ze geeft geen chronologisch verslag en geen overzicht van individuele standpunten, maar brengt de gedeelde inzichten, spanningsvelden en onzekerheden samen op sectorniveau.

1. Demografische dimensie – vraag, instroom en continuïteit

Kernbevindingen

De verwachte bevolkingsgroei en de veranderende samenstelling van de bevolking worden gezien als structurele factoren die de vraag naar voeding blijven aandrijven. Zuivel wordt daarbij breed erkend als een betaalbaar product met een hoge nutritionele waarde, dat voor verschillende leeftijds- en bevolkingsgroepen relevant blijft. Tegelijk wordt gewezen op onzekerheid over toekomstige consumptiepatronen en voedingsadviezen.

Binnen de sector zelf vormt de demografische evolutie van de landbouwers een belangrijk aandachtspunt. Vergrijzing, beperkte instroom en moeilijke bedrijfsovernames zetten de continuïteit onder druk. De uitstroom van melkveehouders betekent niet alleen verlies aan productiecapaciteit, maar ook aan kennis, ervaring en sociaal weefsel op het platteland. De vraag wat er gebeurt met bedrijfslocaties van stoppende landbouwers – hergebruik, leegstand of functiewijziging – wordt als een ruimtelijk en maatschappelijk knelpunt gezien.

Drijvende krachten

- Bevolkingsgroei en veranderende samenstelling van de consumentenvraag
- Blijvende rol van zuivel in een gezond en betaalbaar voedingspatroon
- Vergrijzing en versnelde uitstroom van melkveehouders

Kritische onzekerheden

- Evolutie van zuivelconsumptie binnen toekomstige voedingsrichtlijnen
- Aantrekkelijkheid van het beroep voor jonge en zij-instromende landbouwers

- Ruimtelijke en economische toekomst van bedrijfssites van stoppers

Implicaties voor de landbouwvisie

De demografische dimensie maakt duidelijk dat de landbouwvisie niet alleen over productievolume gaat, maar ook over **continuïteit, overdraagbaarheid en ruimtelijke verankering**. Zonder perspectief op instroom en opvolging dreigt een structurele erosie van de sector, los van marktvraag of ecologische randvoorwaarden.

2. Economische dimensie – rendabiliteit, ketenwerking en investeringen

Kernbevindingen

De Vlaamse zuivelsector wordt gekenmerkt door een sterke en geïntegreerde keten, met efficiënte productie, verwerking en afzet. Tegelijk staat de economische leefbaarheid onder druk door lage marges, hoge investeringskosten en toenemende kapitaalintensiteit. Bedrijfsovernames worden steeds moeilijker, vooral door grondprijzen en onzekerheid over het toekomstige beleidskader.

Deelnemers benadrukken dat economische leefbaarheid geen losstaand doel is, maar een **voorwaarde** om te kunnen investeren in verduurzaming. Zonder stabiele inkomens en een voorspelbare context verschuift het debat van transitie naar crisisbeheer. Internationale marktdynamiek en geopolitieke ontwikkelingen versterken die onzekerheid.

Drijvende krachten

- Wereldwijde vraag naar zuivel en prijsvorming op internationale markten
- Efficiëntie en schaalvoordelen binnen de keten
- Diversiteit aan bedrijfsmodellen en afzetkanalen

Kritische onzekerheden

- Langetermijnrendabiliteit van melkveehouderij
- Toegang tot betaalbare grond en financiering
- Impact van geopolitiek en handelsverstoringen

Implicaties voor de landbouwvisie

De economische dimensie onderstreept dat een toekomstvisie **rechtszekerheid en investeringszekerheid** moet bieden. Zonder een stabiel kader dreigt verdere concentratie, met het risico dat vooral familiale bedrijven verdwijnen en de structurele diversiteit van de sector afneemt.

3. Sociaal-culturele dimensie – draagvlak, legitimiteit en werkbaarheid

Kernbevindingen

Zuivel blijft sterk cultureel ingebed in Vlaamse eetgewoonten en geniet een breed maatschappelijk draagvlak als lokaal basisproduct. Tegelijk groeit de afstand tussen landbouw en samenleving. Kennis over voedselproductie neemt af, terwijl verwachtingen rond dierenwelzijn, milieu en transparantie toenemen. Die spanning vertaalt zich in een groeiende communicatiedruk op landbouwers.

In dit kader wordt ook verwezen naar de maatschappelijke discussie rond eiwitshift, die onzekerheid creëert over de toekomstige plaats van zuivel in voedingspatronen en publieke perceptie, zonder dat hierover een eenduidige richting werd vastgesteld.

Intern wordt gewezen op de hoge werkdruk en het 24/7-karakter van de melkveehouderij. Mentale belasting, werk-privébalans en maatschappelijke erkenning spelen een steeds grotere rol in de aantrekkelijkheid van het beroep.

Drijvende krachten

- Maatschappelijke normen rond duurzaamheid en dierenwelzijn
- Consumentengedrag en prijsgevoeligheid
- Communicatie en beeldvorming over landbouw

Kritische onzekerheden

- Bereidheid van consumenten om meerkosten te dragen
- Evolutie van het maatschappelijk debat rond dierlijke productie
- Werkbaarheid van het beroep voor toekomstige generaties

Implicaties voor de landbouwvisie

De sociaal-culturele dimensie vraagt om aandacht voor **draagvlak en legitimiteit**. Communicatie, educatie en erkenning zijn geen randzaken, maar structurele hefboomen om de sector maatschappelijk te verankeren en instroom mogelijk te houden.

4. Technologische dimensie – innovatie en systeemkeuzes

Kernbevindingen

De sector beschikt over een sterke kennisbasis en een hoge bereidheid tot innovatie. Digitalisering, automatisering en nieuwe productiesystemen bieden kansen om efficiëntie te verhogen, arbeid te verlichten en emissies te reduceren. Tegelijk leeft bezorgdheid over hoge investeringsdrempels, lock-ins en trage erkenningsprocedures.

In de discussie wordt technologie niet gezien als tegenstelling tot duurzaamheid, maar als mogelijke hefboom, op voorwaarde dat ze ingebed is in een **systeembenadering**. Oplossingen die één probleem verlichten maar elders nieuwe knelpunten creëren, worden als risicovol beschouwd.

Drijvende krachten

- Technologische vooruitgang (data, sensoren, automatisering)
- Nood aan arbeidsbesparing en efficiëntie
- Innovatie in productiesystemen en verwerking

Kritische onzekerheden

- Maatschappelijke en juridische aanvaarding van technologie
- Terugverdiëntijden en investeringsrisico's
- Toegang tot data en eigenaarschap

Implicaties voor de landbouwvisie

De technologische dimensie wijst op de nood aan **technologie neutrale, effectgerichte kaders** die innovatie mogelijk maken zonder bedrijven vast te zetten in onomkeerbare keuzes.

5. Ecologische dimensie – grenzen, draagkracht en adaptatie

Kernbevindingen

Vlaanderen wordt gezien als een regio met gunstige omstandigheden voor melkveehouderij, onder meer door het klimaat en de mogelijkheden voor grasproductie. De sector heeft al belangrijke stappen gezet in efficiëntie en emissiereductie per eenheid product. Tegelijk nemen de druk en onzekerheid toe door klimaatverandering, waterbeschikbaarheid, biodiversiteit en bodemkwaliteit. Een kritische factor hierbij is de veebezetting per hectare.

Een terugkerend thema is de nood aan correcte metingen en een heldere operationalisering van ecologische grenzen (bv. Inzake veebezetting). Zonder gedeeld referentiekader dreigt polarisatie en verlies aan vertrouwen.

Drijvende krachten

- Klimaatverandering en hulpbronnen schaarste
- Europese milieudoelstellingen
- Circulaire samenwerking en reststroomvalorisatie

Kritische onzekerheden

- Definitie en operationalisering van ecologische grenzen
- Tempo en impact van klimaatverandering

- Beschikbaarheid van water en grondstoffen

Implicaties voor de landbouwvisie

De ecologische dimensie bevestigt dat ecologische grenzen het **kader** vormen voor de toekomst van de sector, maar dat hun invulling duidelijk, coherent en haalbaar moet zijn om richting te geven in plaats van verlamming te veroorzaken. Indien technologische oplossingen niet het gewenste resultaat inzake ecologische draagkracht opleveren, mag afbouw van de veestapel geen taboe zijn. Hierbij dient wel een afweging te gebeuren t.o.v. andere veehouderijsectoren.

6. Politiek-juridische dimensie – rechtszekerheid en governance

Kernbevindingen

Deelnemers benadrukken unaniem het belang van rechtszekerheid op lange termijn. Vergunningsonzekerheid, beleidsincoherentie en hoge regeldruk ondermijnen investeringsbereidheid en toekomstvertrouwen. Tegelijk groeit het belang van voedselzekerheid en strategische autonomie in een geopolitiek instabiele context.

Drijvende krachten

- Europese regelgeving en geopolitiek
- Publieke verwachtingen en maatschappelijke druk
- Institutionele keuzes rond landbouw en ruimte

Kritische onzekerheden

- Vergunningsbeleid na 2030
- Beleidscontinuïteit richting 2050
- Invulling van voedselzekerheid en autonomie

Implicaties voor de landbouwvisie

De landbouwvisie moet fungeren als **stabiliserend referentiekader**, waarin ecologische, economische en maatschappelijke doelen samenkomen en investeringsbeslissingen mogelijk worden.

Geïntegreerde slotbeschouwing – spanningsvelden en richting

Over de DESTEP-dimensies heen komt één centrale spanning naar voren: hoe de Vlaamse zuivelsector richting 2050 leefbaar kan blijven binnen ecologische grenzen, zonder het economisch en sociaal draagvlak te ondergraven. Er is brede consensus over de wil tot verduurzaming en samenwerking in de keten. Tegelijk blijven onzekerheden bestaan over tempo, schaal en beleidskeuzes.

De discussie wijst op de nood aan een visie die **richting geeft zonder vast te pinnen**, die rechtszekerheid biedt zonder flexibiliteit te verliezen, en die ecologische grenzen ernstig neemt zonder de sector perspectief te ontnemen.